

LUND UNIVERSITY

John Karlzén (1903–1960)

Bjerstedt, Sven

Published in:
En lundensisk litteraturhistoria: Universitetet som litterärt kraftfält under 350 år.

2017

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Bjerstedt, S. (2017). John Karlzén (1903–1960). I K. Bernhardsson, G. Bexell, D. Möller, & J. Stenström (Red.), *En lundensisk litteraturhistoria: Universitetet som litterärt kraftfält under 350 år.* (s. 232-233). Makadam förlag.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

John Karlzén

1903-1960

SVEN BJERSTEDT

En viktig klangbotten i John Karlzéns författargärning är ungdomsårens decennielånga kringflackande tillvaro i Europa och Sydamerika. Det som ursprungligen var tänkt som en studieresa blev till ett par år av lust och lätsinne, följs av sju års hårt grovarbete. Så smäningsom tog Karlzén år 1934 filosofie magisterexamen i Lund och försörde sig sedan parallellt med sin författarkarriär som lärare och kritiker.

Drivkraften i Karlzéns kränsna prosa är dynamiken mellan kvickhet, ironi och samvetsömhett. Stilen uttrycker en moralisk hållning. Böckerna ger en fortlöpande, terapeutisk kommentar till hans egna försök att nå en hållbar balans i relationen till medmänniskorna. Återkomsten till akademiska studier i Lund efter år av bohemeri, kroppsarbete och intellektuell apati kom att förstärka hans misstro mot svensk brackighet. Drömmen om ett mellanläge, en syntes mellan borgare och bohem går genom hans böcker: "Någonstans mellan vilden och byråkraten finner vi det fulltonigt mänskliga." Ingendera ytterligheten accepterar han: bohemer kallar han "asociala, inbiliska, genomtråkiga, obegåvade och ursprårade brackor", och borgare är "ängsliga mätarlarver, vräkiga och självgoda förträffligheter med ljudande cigarrhosta, offentliga och dekorerade nulliteter och förkvävande tråfigurer som upphör att leva i konfirmationsåldern".

Karlzén stannade länge i Lund och trivdes där, inte sällan hjälpt av den lundensiska froni han tidigt tillägnat sig. Han satsade inte på den akademiska världen men var 1934-1951 extralärare vid Spyken. Senare, som läroverkslärare i Lycksele, skrev han längstansfullt i *Lundagard* om "lundabacillen": "Man dras till det spetsigt maliclösa, som på något sätt blir vänligt, förfriskande, och man vet att under såvälheten finns dynamit, vaksamhet, otålighet; det gillar man också."

Debutromanen *Vägen till paraplyet* (1934) skildrar

svensk-argentinska emigrantmiljöer i Buenos Aires, baserat på hans erfarenheter och precisa iakttagelser. I den ibland mer essäistiska än berättande *Så, detta är nytt* (1940) formulerar Karlzén, bondson från Mönsteråstrakten, en ambivalent hållning till uppväxtniljön.

Den raljant energiska *Så gör man inte. Blad ur en försplid ungdom* (1942) återger ungdomsupplevelser i Paris och Berlin. "Valutavinvets" apolitiska konservatism gör honom okänslig för tidens skeenden; mera intresserar honom det egna jaget och bohem/borgar-problematiken. Med spirituell spänst och uppsluppen brist på präktighet formulerar Karlzén sin dom över pedanter och viktigtpetrar. Han går själv inte fri; vänjen Olle Holmberg har anmärkt: "Det var hans ena jag som ibland varnande höjde fingret mot det andra och sa: 'Så gör man inte!'"

Temat i Karlzéns stilistiskt täta *Blå noveller* (1951) är egocentriciteten: ett av författarens språkrör kallar sig "jagsjuk, olycklig, utpinad från människor, impinad i mig själv". De pessimistiskt genomskådande, händelsefattiga berättelserna gestaltar en rad särlingar, deras konflikter, bekänneler och självpungörelser. Titelordet i den visuella, detaljmättade *Råttan* (1961) står för egocentrikers livsängest och vantrivsel. Det är en djupt personlig roman med drag av fantasteri, parodi, pastisch och skräna, där olusten hanteras genom att uppöhrligen formuleras.

Karlzéns litteraturkritik har samlats i *Modernister och omodernister* (1952) och *Memoarer från bokrummet* (1970). Kritikern såg han som en "omutlig renhållningskarl"; det var en moralisk plikt att brännmärka det undermåliga i litteraturen. En författare bör uppfatta läsaren som en jämbördig; övertydlighet och oaksamhet med orden är en skymf. Karlzéns extremal lyhördhet för stilistiska nyanser kunde leda till pedantiskt felfinnande men förklarar också hans ovanliga förmåga att komma nära en text.

Insikter och färdigheter (1957) och *Bokgranskaren* (1968) innehåller omsorgsfullt slipade aforismer inspirerade såväl av Klara Johanssons stilistiska och Vilhelm Ekelunds moraliska stränghet som av lundensisk ironi och

JOHN KARLZÉN, resenär, författare och kritiker, avbildad av Q 1934. Bilden alluderar på hans debutroman *Vägen till paraplyet* (1934).

paradoxlust. Här finns spetsigt reflekterande, personliga bekänneler, bland annat om skrivkramp: "vad hjälper övning mot tyranniskt pockande skrupler, tynande inspiration, sjunkande vitalitet, fantasien utarmning och känslans förtorkning?" Att formulera sin olust är ändå ett verksamt medel att kontrollera den: "Det finns inte många självmördare i världslitteraturens historia; av svart förtvivlan blev det trycksvärta."

Karlzéns produktion kan ge bilden av kluvenhet, och en aforism formulerar den så: "Den ytlige flabben i honom ville njutningslystnad och måttlöshet. Den lutherske konfirmanden sörfje för de väldsamma självförebrålerna och det hypokondriska grubblandet."

